

דוקומנטים | לוחדים מסרטים תיעודיים

סרטים דוקומנטריים ככלי להוראה אקטיבית ופיתוח תודעה אזרחית

מבוא

תכנית דוקומנטים מגישה למורים דרך לדון בכיתה בסוגיות אקטואליות ולעודד את התלמידים לגבש עמדה מנומקת ומבוססת, תוך בחינה ביקורתית של המידע המוצג בפניהם. ההשראה למיזם זה מבוססת על מאגר אמריקאי של מערכי למידה מבוססי סרטים¹ ועל מיזם חינוכי קנדי אותו מפעיל פסטיבל הסרטים הדוקומנטריים HotDocs מהגדולים מסוגו בעולם.²

קהלי היעד

קהל יעד ישיר: המורים יפעילו את היוזמה בכיתותיהם, שיהנו מדרך נוספת לעורר למידה ושיח בכיתה.

קהל יעד קצה: תלמידים יחשפו לסרטים איכותיים, ויזכו ללמידה מעשירה של נושאים אקטואליים מעניינים.

תפיסת היוזמה

- עיסוק במציאות העכשווית, בשאיפה להעלות מודעות לנושאים חברתיים וסביבתיים מהארץ ומהעולם.
- חיזוק השכלה הכללית, פיתוח חשיבה, גיבוש דעה והשקפה אישית.
- סיוע למורים בשילוב הנושאים הנלמדים ופרקטיקות ההוראה בלמידה בכיתה.

צפייה אפקטיבית ושיח סביב סוגיות ודילמות אקטואליות מאפשרים הכרות עם ידע רלוונטי, הכרות עם מציאות מורכבת וגיבוש דעה אישית מבוססת ידע, וערכים.

רציונל

א. שילוב סרטים עלילתיים וסרטים דוקומנטריים בהוראה, מיושם בהצלחה בארץ ובעולם. הוא מאפשר:

1. ללמד מציאות

לעסוק באירועים, תופעות וסיפורים מהמציאות העכשווית שרלוונטיות לחיי התלמידים. מתוך הנושא בו עוסק הסרט, נגזרים המושגים והתופעות שנלמדים, ומתוכו נגזרות התובנות ונושאי הדין.

2. לעסוק ברעיונות גדולים

בשונה מלימוד המאדיר את שינון הפרטים והרואה בידע יעד, ארגון הלמידה ברעיונות גדולים רואה את הידע כאבני הבניין של הבנת התמונה הגדולה. למידת רעיונות גדולים מבקשת להגביה עוף ולהקנות לפרטים משמעות שמעל לתוכן הספציפי.

3. הבנה מרושתת⁴

הבנת דבר מה, תופעה או מושג, פירושה לייחס אותו לדברים אחרים. הבנה של רעיון גדול מצריכה אם כן, בנייה של רשת צפופה ועתירת קשרים בין מושגים ותופעות, המקשרת בין שברי מידע ונתונים, מאפשרת ליצור ביניהם זיקות הגיוניות, וכך יוצקת בהם משמעות. בדרך זו נוצר עניין בנושא, שהוא תנאי הכרחי כדי שהלומד ירצה להתעמק בו ולגבש לגביו דעה. "הידען מחזיק בהרבה ידיעות מנותקות (ערוך ומוכן לחידון); הנבון מחזיק ברשתות של משמעות."

4. למידה בין-תחומית

רשת של מושגים מורכבת לעיתים קרובות ממושגים וידע הנלקחים מדיסציפלינות שונות, שהשילוב ביניהם הוא שמאפשר את הבנת הרעיון הגדול. למשל, משבר האקלים מחייב עיסוק בסיבות ובמצב מנקודת המבט המדעית. אולם צמצום הנושא להוראת ה'מדעים' מחמיץ את מהות העניין, שדורש גם דיון על האינטרסים מנקודת מבט כלכלית ופוליטית, בהשלכות הגאו-פוליטיות וברעיונות הומניסטיים כגון יחסי אדם-סביבה, המתח בין טובת הכלל לטובת הפרט והאחריות לדורות הבאים.

5. שיח מבוסס ערכים

כדי שנוכל לטפח את הטוב הגלום בעולם המתחדש לנגד עינינו, אמור הבוגר העתידי להיות בעל עולם ערכי ברור ומוגדר. – יולי תמיר

השיח הקבוצתי מעיר ומחדד בקרב הלומד שיח פנימי בשאלות הנוגעות ל-'דעתי כאדם', ל-'מקומי ותפקידי כאזרח', ומתאפשרת הכרות של הלומד עם עצמו ועם העולם שסביבו.

ב. סרטים דוקומנטריים מציגים לרוב קונפליקטים ועמדות שונות, משקפים מגמות או מתחים בחברה - וכך מהווים מצע נהדר לעירור שיח ערכי בכיתה.

להלן כמה הצעות למתודות לעירור השיח:

1. סקר עמדות לפני ואחרי תהליך הלימוד: את הסקר ניתן לבצע בעזרת שאלונים, בהצבעה, בדפים, או בכלים דיגיטליים (למשל Google forms), שיתרונם הוא ביכולת לקבל תוצאות מיידיות בגרפים וסטטיסטיקות, ולדון עליהם מיידית עם הכיתה.
2. דיון בכיתה שנפתח בשאלה פורייה³, בהבאת דוגמאות מעולמות תוכן אחרים או מאירועים אקטואליים – שמובאים או מוגשים על ידי המורה, ואף טוב מכך - תכנים שמובאים על ידי התלמידים.
3. מערך שיעור - מסננת ערכים בו תלמידים בוחרים את הערכים האישיים החשובים להם, מתבצעת הצבעה לבחירת ערכים משותפים קבוצתית ושיח כיתתי על הדמיון והשוני שבין הערכים שנבחרו, וכיצד ערכים משפיעים על דפוסי חשיבה ותפיסות עולם.
4. דיבייט כיתתי/שכבתי, שמלווה בדיון שיעסוק בשינוי עמדות, אם חלו, ובסיבות לכך. אילו טיעונים היו המשמעותיים ביותר? באילו ערכים הם עסקו?
5. מטלת כתיבה לביצוע בכיתה או בבית, במקרים בהם לא מתאפשר שיח קבוצתי, שעיקרה יהיה ביטוי של דעה/השקפת עולם מנומקת, ומטה-חשיבה על ההשקפה (אם חל בה שינוי, הושגו תובנות רלוונטיות ועוד

השינוי הצפוי בעקבות הפעלת הגישה

- יקל על מורים לשלב תכנים אקטואליים בכיתה
 - יקרב בני נוער לתכנים אקטואליים ואיכותיים
 - יעודד שיח בנושאים עכשוויים וחשובים לחברה ולסביבה
- בטווח הארוך, ניתן לצפות ליצירת קהילת לומדים המקיימת שיח מעורב ופעיל, מבוסס ידע

וערכים.

מקבץ הפרקטיקות שפותחו במסגרת היוזמה

1. [בניית חבילת למידה המבוססת על סרט דוקומנטרי](#)
2. חבילה לדוגמה על הסרט: 'בית"ר ירושלים טהורה לעד'
3. חבילה לדוגמה על הסרט: 'להיות כמו אבי'
4. חבילה לדוגמה על הסרט: 'מיידן'

פיתוח התוכנית

יזמית מפתחת: רונית ניצן 050-6979636 , ronitnitzan@gmail.com

התכנית פותחה בתמיכת מסלול "חממות הפיתוח" של אגף מו"פ, ניסויים ויוזמות, המינהל הפדגוגי, משרד החינוך.

התוכנית פותחה בשיתוף צוות מורים לגיאוגרפיה בבית ספר מקיף שש שנתי עמקים תבור, מזרע (ס"מ 260182): נתן זקס, צפירי מינצר וסיני סוקולובסקי.

לינקים:

1. <https://teachwithmovies.org/> מאגר מערכי לימוד מבוססי סרטים
2. <https://www.hotdocs.ca/> פסטיבל HotDocs
3. https://yoramharpaz.com/pubs/learning/questions_pedagogy.pdf שאלה פוריה, י.הרפז
4. <https://yoramharpaz.com/articles/thinking/reticulated-understanding/> הבנה מרושתת, י.הרפז
5. <https://pop.education.gov.il/teaching-practices/search-teaching-practices/learning-around-great-idea/> למידה סביב רעיון גדול, פורטל עובדי הוראה מרחב פדגוגי

photo credit: alex litvin via unsplash